

EVERGREENS

‘Een boom heeft altijd al de functie gehad om gekapt te worden.’ Soms lijkt minister Joke Schauvliege het bos niet meer te zien. Gelukkig telt België nog enkele monumenten met wortel en tak, sommige meer dan duizend jaar oud. Bomen die er altijd geweest zijn, als een ijkpunt in het landschap.

Teun De Voeght, foto's Dieter Telemans

Tom Joye is specialist in het beheer van veteraanbomen. Of hij een lijstje zou kunnen opstellen met de vijf oudste bomen van België? Nee, zo gemakkelijk gaat dat niet. Leeftijd blijkt binnen de dendrologie een gecontesteerd begrip. ‘Alleen als je een boom omzaagt en de jaarringen telt, kun je bij benadering de leeftijd bepalen’, legt Joye uit. En dan nog. Sommige bomen vertakken zich onder de grond en laten tientallen meters verder nieuwe bomen groeien. Of een zijtak neemt het over van de vermoede stam en groeit uit tot de nieuwe, dominante stam. Is het dan een andere boom, of behoort die nog tot het oorspronkelijke ‘individu’? ‘Oude bomen in België, dan kom je bij eiken en linden uit’, geeft hij nog mee.

Ik mail rond en vraag verschillende mensen naar hun top vijf van ‘bijzondere bomen op leeftijd’. Mijn lijstje groeit gestaag. Ik selecteer vijf bomen en ga op tocht.

AENDE GROOT EIJK

Ik stop in de Dikke Eikstraat. Wat verderop moet de ‘Duizendjarige Eik van Lummen’ staan. Ik heb er afgesproken met de lokale schrijver en journalist Koen Luts.

De knoteik staat voor een open bloemenwei. Uit de donkere stam lopen zeven armen de hoogte in. Errond is een kneute-

rig beukenhaagje geplant. Drie meter boven de grond hangt een blauw kapelletje met een Mariabeeld. De heidense gewoonte van mensen om oude bomen te aanbidden, kreeg de katholieke Kerk er niet uit. Maar als ze dan toch voor een boom gingen knielen, leek het tenminste alsof dat voor Maria was.

De achterzijde van de boom is flink toegetakeld. Het binnenste van de stam is helemaal uitgehold. ‘Ik herinner me dat we als kind naar binnen kropen’, zegt Koen. Dertig jaar lang heeft hij alles verzameld wat met de Duizendjarige Eik te maken heeft. ‘Waar-schijnlijk is hij net geen duizend jaar, maar het klinkt wel goed.’

Ik blijf achter het beukenhaagje staan, afgeschrikt door een bordje dat er camera-bewaking is. Koen laat zien waar het rotte gedeelte is weggekapt. ‘Vroeger kwamen hier nog busladingen toeristen om de eik te bewonderen. Rond de boom waren allemaal velden. Op een dag was een boer het zo beu dat zijn maïs vertrappeld werd, dat hij een handvol stro in de holle stam duwde en alles in brand stak.’ Twee dagen heeft het geduurd voor het vuur geblust was – het heeft het verrottingsproces versneld.

In een boek, in eigen beheer uitgegeven, heeft Koen de geschiedenis van de boom – en meteen ook die van Lummen – opgete-

kend. ‘19 februari 1609.’ In een haast onleesbaar handschrift schrijft Lambrecht van Thiewinkel, de pastoor van Berbroek, dat hij getuige is geweest van een ‘onthalsing aende groot eijck’. Vonnissen werden vaak aan de grens van een gemeente uitgevoerd. In het geval van Lummen was het de eik.

‘23 oktober 1613.’ De meid Elisabeth Knaepen sterft, nadat ze een boekweitkoek heeft gekregen van Odilia Sraets. Odilia en haar dochter worden beschuldigd van hekserij en veroordeeld tot de brandstapel. Onderworpen aan ‘pijnigingen’ bekennen ze allebei. Omdat ze om vergiffenis vragen, krijgen ze strafvermindering. Eerst worden ze aan een paal gebonden en gewurgd, dan pas ‘ende ten pulver verbranden tot spiegel ende exempel van alle quaetdoenderen’, staat in de archieven te lezen. Koen: ‘Volgens de overlevering zou het vonnis aan de eik zijn uitgevoerd, maar zeker weten we dat nooit.’

Het gebied achter de eik heet ‘Het Verbrand’. ‘Misschien dat de heksen daar werden verbrand. Maar het zou ook kunnen dat de mensen er gewoon kreupelhout gingen sprokkelen.’

**De Duizendjarige Eik van Lummen.
‘Waarschijnlijk is hij net geen duizend jaar,
maar het klinkt wel goed.’**

De zomerlinde van Maibelle. 'Een reactie op de heidense eiken die nog afstamden van de Galliërs. De katholieken wilden ook een boom.'

TILLEUL DE MAIBELLE

'Ik ben teruggekeerd naar de linde van Maibelle', schrijft de botanist Jean Chalon in 1909 in zijn boek *1.134 Arbres Remarquables de la Belgique*. 'Het is niet meer de holle cilinder met een toegangsbres zoals in 1871, maar een muur die evenwijdig loopt met de weg.' De zomerlinde is waarschijnlijk rond 1270 geplant. De holle binnenkant van de boom was beroekt, wat erop zou kunnen wijzen dat hier gerechten werden klaargemaakt. Een andere mogelijkheid is dat de boom een tijdelijke werkplek was voor rondtrekkende ketelmakers.

Vandaag kijk je zo door de stam heen. Houten paaltjes geven de oorspronkelijke omtrek van de linde aan. 'Het moet een enorme boom zijn geweest', vertelt natuurgids Geneviève Boutsen. 'Er wordt gezegd dat er acht mannen in de boom konden om samen met de kaarten te spelen.'

Maibelle was vroeger een levendige openbare plaats, schrijft Chalon. 'Vandaag blijft er alleen nog een onbeduidend stuk land over langs de kant van de weg.' Het gehucht maakt nu deel uit van Florée.

'Na de intrede van het christendom zijn in deze streek veel lindebomen geplant', zegt Geneviève. 'Het was een reactie op de heidense eiken die nog afstamden van de Galliërs. De katholieken wilden ook een boom.' Een andere reden zou het afbakenen van grenzen kunnen zijn. In het geval van de linde van Maibelle zou de *Guerre de la Vache* een rol gespeeld hebben, een oorlog tussen het prinsbisdom Luik en het graafschap Namen in 1272. 'Wat begon als een dispuut

rond een gestolen koe, eindigde pas na de tussenkomst van de Franse koning – zes jaar oorlog en 15.000 doden later. Maibelle ligt net op de grens tussen Luik en Namen, het is goed mogelijk dat ze de linde toen geplant hebben om beide territoria goed gescheiden te houden.'

Hoewel de boom nog slechts een façade is, draagt hij veel vruchten. Overal hangen lindeknopjes klaar om door de wind te worden opgeschept. 'Charlemagne, de hele reeks Karolingische vorsten, de feodale periode en de kruistochten, de Bourgondische hertogen, de Spaanse periode... *On peut rêver beaucoup devant le Tilleul de Maibelle*', besloot Chalon.

De etagelinde van Westerlo, in 1630 geplant door de Merode-familie.

MARKTLINDE IN WESTERLO

Een linde is sinds de Kelten een boom die doelbewust wordt aangeplant. Hij behoorde toe aan Freya, de godin van de liefde en de vruchtbaarheid. Vaak werd de linde in het centrum van de nederzetting geplant ter bescherming van de gemeenschap. De dorpslinde was meestal een 'etagelinde', zo genoemd vanwege de bijzondere snoei vorm. Die zou het opklimmen naar hogere levensvormen symboliseren. Meestal waren er drie etages. Op de bovenste woonden de goden, het midden was voor het wereldlijke gezag en de onderste etage voor het gewone volk. In het Duits spreekt men van een 'Tanzlinde', naar de gewoonte om tijdens het dorpsfeest op het menselijk niveau een dansvloer te bouwen. Verliefde koppels spraken af onder de linde, daar mocht volgens de traditie gekust worden. Een dansje onder, of in, de dorpslinde was zo goed als een huwelijksbelofte.

Op het marktplein van Westerlo staan enkele auto's geparkeerd. Aan de deur van het krantenwinkeltje 'De Marktlinde' hangt een A4'tje: 'over te nemen'. op. Verderop staat de echte marktlinde. De geschiedenis van Westerlo is verbonden met die van het Huis Merode, een oude familie van Europese adel met wortels in Duitsland. De Merodes namen de Duitse traditie van de Tanzlinde mee naar Westerlo en plantten in 1630 een eigen etagelinde.

'De linde is geplant op de funderingen van de oude Halle van Westerlo', zegt Paul Hermans, de voorzitter van de plaatselijke heemkring. 'Die zijn na hevige gevechten aan het einde van de 16de eeuw vernietigd.' Een houten staketsel ondersteunt de eerste etage van de boom. De linde van Westerlo heeft maar twee etages, geen drie. Het was de Merode-familie er wellicht nooit om te doen de godin van de liefde te eren. 'Die oude adel volgde allemaal het voorbeeld van Louis XIV in Frankrijk', vertelt Paul. 'Ze kenden allemaal het Kasteel van Versailles en probeerden zich daar zo goed en kwaad als het kon aan te spiegelen.' Enkele jaren na de marktlinde liet Jan Filips Eugeen van Merode ook parken, vijvers en lange dreven aanleggen. 'Naar Frans voorbeeld in vier rijen. De buitenste dreef was voor het gewone volk. Alleen de hoge adel mocht door de middelste dreef rijden.'

De linde van Conjoux: altijd even naar boven kijken.

Via een steegje neemt Paul me mee langs de Grote Nete naar het Merodekasteel. 'In de spiegelvijver hier aan de overkant zwommen exotische eenden. Jan Filips Eugene liet eieren die hij van Joodse handelaars kreeg, uitbroeden door het huishoudpersoneel.' Het kasteel is vandaag nog steeds bewoond door de Merode-familie.

Op het marktplein wandel ik terug naar de linde. Ook hier hangt een Mariakapelletje tegen de stam. Tegenover de linde zit een marmeren Henri de Merode op zijn troon – het monument van de Boerenkrijg moest in 1913 voor hem wijken. De graaf wordt geflankeerd door twee vrouwelijke figuren, Geloof en Wet. Als je goed kijkt, zie je nog de snede in hun halzen van toen een boze boer hun hoofd afhakte.

TILLEUL DE CONJOUX

Maurice Mine fluit zachtjes tussen zijn tanden mee met de muziek. Van Ciney rijden we door een groen landschap in de richting van Conjoux. Af en toe wijst hij tot waar het domein van die of die kasteelheer loopt, of voor hoeveel miljoenen euro's het onder de hamer ging. 'De regio is vergeven van de kastelen. Allemaal rijke mensen uit Brussel', zegt Maurice. 69 is hij ondertussen, maar na dertig jaar nog steeds verantwoordelijk voor het regionale sportnieuws van de krant *L'Avenir*.

Aan het eind van de lange beukenlaan de Tige de Ronveaux parkeert hij de auto in de berm. 'Voilà', zegt hij. De tilleul van Conjoux is een van de dikste van België. 'Age: environ 400 ans', vertelt een veel te opval-

lend bord. Wat verloren staat de linde langs de kant van de weg op de 'Baraque de Conjoux'. Zijn schors voelt droog aan en er groeit mos. Met zwarte banden wordt de kruin bij elkaar gehouden. 'Hier spraken wij af', zegt Maurice. 'Al baraque? zeiden we dan.'

Na de oorlog was het landschap bezaaid met kleine boerderijtjes. In een daarvan werkte een zekere Edmond. 'Telkens als het werk gedaan was, verdween Edmond voor een tijdje, niemand wist dan waar hij was', vertelt Maurice. 'Tot het uitkwam dat hij naar de linde reed. Daar verstopte hij zijn motor in de struiken en klom hij naar boven – in de bosjes rond de Baraque spraken jonge koppels stiekem met elkaar af. Als Edmond zo'n verliefd stel in de gaten kreeg, sprong hij uit de boom, roepend dat ze daarmee moesten stoppen. Vanaf toen kenen we altijd even naar boven als we de linde passeerden.'

GROS CHÊNE DE LIERNU

Een dikke zomereik in het centrum van Liernu; wellicht de bekendste veteranboom van België. De Orde van de Dikke Eik waakt over zijn welzijn, met een charter, toga's, wapenschilden, tot ridders toe. Francis Davister, de voorzitter van het broederschap, opent het hangslot van het smeedijzeren hek. Ongeveer zevenhonderd jaar oud zou de boom zijn. IJzeren pilaren ondersteunen

Kleine houten dakpannen beschermen de holle stam van de zomereik in Liernu tegen de regen, waardoor hij helemaal een sprookjesboom wordt.

de zware takken. Hoog in de boom gonst een bijennest. 'Die komen ieder jaar terug', zegt Francis. Om de holle stam tegen de regen te beschermen, zijn kleinen houten dakpannen op de stam bevestigd, waardoor hij helemaal een sprookjesboom wordt.

'In 1838 bouwde de abt van Liernu in de holle stam van de eik een kapel gewijd aan de heilige Antonius.' Van de beeltenis van de patroonheilige zijn alleen nog de voeten zichtbaar. Traag groeit de ingang van de kapel dicht.

De boom zou samen met de bouw van de kerk zijn aangeplant. Of, de eik is een overlevende van het oerbos Forêt Charbonnière, het 'Kolenwoud' zoals Julius Caesar het noemde in *De Bello Gallico*. Francis: 'Een ander verhaal is dat van de Vlaamse gaai. Die legt een wintervoorraad aan, maar vergeet al eens waar hij de eikels heeft verstopt. De dikke eik zou uit zo'n voorraadje gegroeid zijn.'

Een jong koppel stopt met de auto en vraagt of we van hen een foto willen nemen aan de eik. Turend naar de grond wandelen ze rond de boom, tot de jongen met zijn handen begint te graven. Het meisje komt met een plastic zak aangezet. Ze doen er een handvol aarde in en dan voorzichtig een kluit waaruit een minuscuul eikje spriet. Zo kan het natuurlijk ook zijn gegaan.

